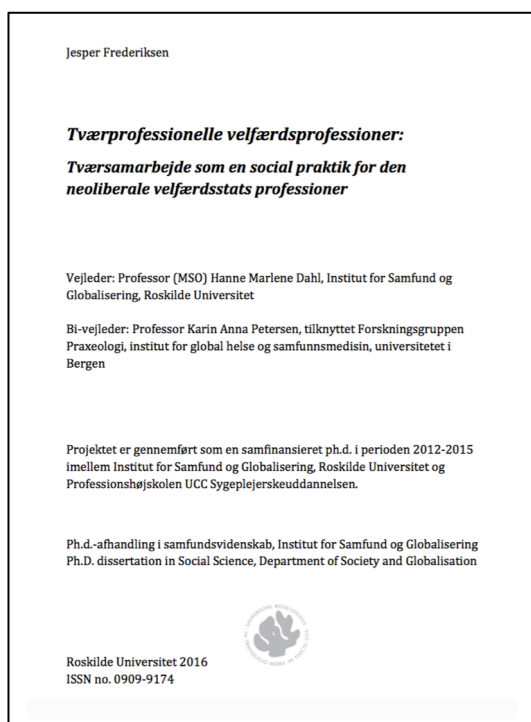

Samarbejde på tværs eller centralisering pr. symbolsk decentralisering?

Review-artikel af Morten Nørholm

Frederiksen, J. (2015): *Tværprofessionelle velfærdsprofessioner: Tvær samarbejde som en social praktik for den neoliberale velfærdssfats professioner*. Ph.d.-afhandling i samfundsvidenskab, Institut for Samfund og Globalisering, Roskilde Universitet.

Indledning og generelle overvejelser

Denne artikel er en review-artikel af Jesper Frederiksen's ph.d.-afhandling *Tværprofessionelle velfærdsprofessioner* (Frederiksen 2015). Frederiksen's tekst anses for et originalt og signifikant bud på en nyorganisering af det forskningsområde den indskrives i, professionsforskningen. Derfor indeholder denne artikel desuden en række uddybende diskussioner og teoretiserende kommentarer til Frederiksen's tekst.

Jesper Frederiksen (JF) har skrevet en ph.d.-afhandling inden for den videnskabsteoretiske forskningsposition som Pierre Bourdieu benævner *praxeologi*, dvs. videnskaben om sociale praktikker: hvor menneskelige

handlinger kommer fra (genese) samt hvordan de ser ud og deres fulde sociale betydning (struktur). Afhandlingen har titlen *Tværprofessionelle velfærdsprofessioner: Tvær samarbejde som en social praktik for den neoliberale velfærdssfats professioner*. Projektet er gennemført som en samfinansieret ph.d. i perioden 2012-2015 mellem Institut for Samfund og Globalisering, Roskilde Universitet og Professionshøjskolen UCC Sygeplejerskeuddannelsen. Med visse sparsomme

kommentarer gennemgås og analyseres JF's afhandling i denne udvidede review-artikel.

Ifølge praxeologien gennemses eller materialiseres handlinger i både ord og gerning, dvs både i den materielle verden og i den symbolske verden, og JF har valgt at indkredse den del af de sociale handlinger som gennemses i dokumenter og love og regelværk som bliver til forskrifter inden for det politiske, bureaukratiske og professionelle virkefelt. Der er nedlagt et prisværdigt stort stykke arbejde i at eftersøge og – velargumenteret – udvælge en række tekster. Empirien analyseres med et velvalgt og velargumenteret teoretisk rammeværk, en refleksiv praxeologi, operationaliseret i en ligeledes velbeskrevet og velargumenteret metodologi. De udvalgte tekster gøres til genstand for en praxeologisk analyse, og det som fremanalyseres, er konsekvenserne for de berørte professionelle faggruppers selvforståelse/repræsentationer.

Gennem afhandlingen holdes forskningsspørgsmålet – som genfindes i afhandlingens titel, præsenteres i afhandlingens Forord på side 7, gennemarbejdes i de første kapitler og præsenteres som en problemformulering på side 41 – for øje og fungerer som en rød tråd i afhandlingen.

JF's arbejde har Pierre Bourdieus praxeologi (hans praktikteori) som sin teoretiske grund. I sin essens forklarer praxeologien hvordan menneskelige handlinger er ikke-bevidste for de som handler, men rationelle i betydningen adekvate i den sammenhæng de indskriver sig: mennesket handler rationelt og fornuftigt i forhold til det som er muligt at gøre under de givne omstændigheder, og med *habitus* i bunden som praktisk orientering. Denne videnskabsteoretiske position adskiller sig radikalt fra en mere traditionel professionsforskning som snarere arbejder ud fra en forståelse af menneskelige sociale praktikker og dermed også professionspraktikker som bevidste for den som handler.

JF's forskning knytter an til den professionsforskning som gennem Bourdieus forfatterskab og gruppen af forskere omkring ham har været tydelig i Frankrig, og som gennem de seneste 30 år er vokset frem i Norden, især båret af Staf Callewaert på Københavns universitet. Her har en række semiprofessionelle gennemført kandidat- og magisteruddannelser i pædagogik og senere for visse vedkommende også forskeruddannelser, og her er der således efterhånden opbygget en stærk position inden for professionsforskningen med rødder i den franske historiske epistemologi.

I afhandlingen analyserer JF tværsamarbejde som social praktik, med de særpræg som er karakteristiske for de enkelte (semi)professionelle faggrupper inden for helsevæsenet. Særprægene søges minimeret, mens samtidig distancen til den dominante position, den medicinske profession, fastholdes. JF's forundring består så i at når der tales om "tværfag", så er det kun de dominerede positioner som skal indgå i den konstruktion mens det tilsyneladende ikke vedrører de dominante. Så skønt alle professionelle faggrupper samarbejder, altid og overalt, tvinges de dominerede faggrupper til at udviske deres selvstændighed og indgå i tværstrukturer,

mens de stadigvæk er underkastet den dominante position som definerer situationen inden for det medicinske felt.

JF's arbejde er unikt og originalt. Ikke alene bevæger han sig inden for professionernes egenlogik, han tvinger desuden læseren til at se de strukturelle rammer som er det politiske lag, som fremtvinger specifikke praktikker inden for de professionelle uddannelsespraktik, sådan som det kan læses og fremanalyses i dokumenter og regelværk.

Der er mange personer i Danmark som reflekterer over professionernes praktikker, men det er kun et fåtal der, som JF har gjort det, gør det empiriske arbejde der skal til for at få klarhed over professionernes vilkår i en neoliberal velfærdsstat, som ser ud til at være den stærkeste udfordrer af eller trussel mod professionerne.

JF's arbejde bidrager derfor på original vis, ikke alene i en dansk sammenhæng, men også internationalt, og pga af den empiriske tilgang fortjener arbejdet stor opmærksomhed fordi det bidrager for professionsforskningen på nytænkende måde med anvendelsen af Bourdieus optik som giver læserne et helt nyt blik for det som er i fokus.

Det er værd at fremhæve at afhandlingen er behageligt fri for forslag til praktiske forandringer af det som analyseres og diskuteres. I den valgte teoretiske tradition sker en sådan forandring i et samspil med omgivelserne og ikke fordi sagen drejer sig om dét i streng videnskabelig forstand. JF hævder det eksplicit i afhandlingen, men det er desuden tilfældet.

Referat

Dette referat udgør en bearbejdet udgave af JF's egne introduktioner til afhandlingens fire dele: Del 1: "Introduktion til forskningsfeltet", Del 2: "Refleksiv praxeologi som teoretisk rammeværk", Del 3: "Konstruktionen af et socialt rum for tværsamarbejde i den neoliberale velfærdsstat" og Del 4: "Sammenfatning og appendiks ". Desuden findes et resume på dansk (pp. 315-317) og på engelsk (pp. 318-320) en Litteraturliste (pp. 321-350), bilag A: "Registrering af dokumenter: Faktuelle registrata" (pp. 352-375) og Bilag B: "Dispositionsanalyse af nøgledokument: Socialstyrelsen & Region Midtjylland (2012) - Kortlægning af modeller for tværfagligt samarbejde, afsluttende rapport" (pp. 376-389).

Del 1: "Introduktion til forskningsfeltet" (pp. 13-76). Her introduceres afhandlingens forskningsspørgsmål, tematik, rammeværk. Desuden ses de indledende studier til introduktion og afgrænsning af forskningsobjektet. I kapitel 1 (pp. 14ff) præsenteres afhandlingens bidrag og tematik, og forskningsspørgsmålet stilles. Herefter præsenteres litteratur og en nærmere begrebslig og diskursiv afklaring med henblik på den senere empiriske undersøgelse. I kapitel 2 (pp. 44ff) introduceres to separate forstudier til den egentlige undersøgelse. Her fremstilles udvalgte nedslag af den velfærdsstatshistoriske udvikling og professionsstudiers placering af betydningsfulde områder relateret til det tværgående samarbejde i spændingen mellem stat og professioner. Disse præliminære studier udgør en indføring

til den konstruktion af viden som siden indgår som forskellige elementer i afhandlingens teoretisk-empiriske undersøgelse og konstruktionsarbejde.

Del 2: Refleksiv praxeologi som teoretisk rammeværk (pp. 79-139). Her præsenteres det teoretiske rammeværk, refleksiv praxeologi, fortolket samt operationaliseret i teoretisk-empiriske redskaber. Som nævnt i kapitel 1 baseres denne pædagogisk-sociologiske tilgang på Pierre Bourdieus sociologi, som han selv beskriver med termen praxeologi. Der foretages en afgrænsning af rammen både i forhold til forskellige Bourdieu-studier og i forhold til den omtalte praxeologiske forståelse i forlængelse af Callewaerts læsning. Tilgangen vælges "for at kunne åbne til en dybere forståelse, af de processer, som ligger bag om afhandlingens forskningsspørgsmål", og er "[...] i afhandlingen det rammeværk, som kaldes refleksivt praxeologisk" (p. 79). Denne ramme orienterer både metodiske valg, analyse og konstruktionsarbejde og ligger bag udviklingen af konkrete teknikker; teorien kan siges at være metoden. I kapitel 3 (pp. 80 ff) introduceres to væsentlige sider af arbejdet inden for traditionen. Dels indhold og overvejelser over indholdet af en række centrale begreber der anvendes i analyserne, dels anslaget til en auto-socioanalyse som inden for traditionen danner et vigtigt grundlag for at arbejde videnskabeligt. I kapitel 4 (pp. 106 ff) findes en uddybning af den metodiske afgrænsning og de refleksive valg som indgår i konstruktionen af undersøgelsen og undervejs i analyserne. Rammeværket omsættes til visse teknikker og redskaber som udvikles til og gennem afhandlingens empiriske undersøgelse.

Del 3: Konstruktionen af et socialt rum for tværsamarbejde i den neolibérale velfærdsstat (pp. 141-298). Her præsenteres afhandlingens analyser og der foretages en (re-)konstruktion af et socialt rum for tværsamarbejde. Kapitel 5 (pp. 142 ff), 6 (pp. 173 ff) og 7 (pp. 221 ff) præsenterer den praxeologiske analyse inden for hver afgrænsning af logikker organiseret i tematiske afsnit. Hvert af disse afsnit tager udgangspunkt i et eller flere dokumenter udvalgt til den registrerende dokumentanalyse. Hvert kapitel indledes med en beskrivelse af en samlet objektivering af logikker inden for kapitlets afgrænsning. En objektivering som i sin tur er et koncentrat af kapitlets logik udfoldet i kapitlets tematiske analyser. Hvert af de tre kapitler afsluttes med en sammenfatning af de modsætninger der skrives frem af de tematiserede analyser. Modsætningerne fra disse sammenfatninger overføres til det fjerde og sidste kapitel i Del 3 (kapitel 8 pp. 273 ff). Med udgangspunkt i modsætningerne foretages konstruktionen af positioneringer og dispositioner som grundlag for en videnskabelig rekonstruktion af positioner i konstruerede institutionelle sociale rum for hver af de afgrænsede logikker. På den baggrund skitseres sammenfattende et institutionelt *socialt rum* for tværsamarbejde som model for en *social praktik* for tværsamarbejde.

Del 4: Sammenfatning og appendiks (pp. 301-314). I denne dels eneste kapitel (kapitel 9 pp. 302 ff) sammenfattes afhandlingens vigtigste pointer og konklusioner og deres mulige perspektiver. I forskningstraditionen foreslås ikke konkrete løsninger på problemer i praksis. Alligevel præsenteres enkelte betragtninger om implikationerne for det videns-fundament hvorpå sygeplejersker og socialrådgive-

re står, som med fordel kunne udvikles i samarbejde med professionshøjskolerne. Der peges på visse perspektiver for hvordan en udforskning af dette fundament for viden kan foregå som et alternativ til at overlade reproduktionen af semiprofessionelle inden for det sociale og sundhedsfaglige område til en neoliberal konkurrencestyringsteknologi, rationel pædagogisk planlægning og vækstorienteret videnproduktion til driftsformål.

Mere specifikke kommentarer

På side 10 skriver JF: "En pointe er også at læse afhandlingen sådan, at konstruktionsarbejdet af objektet er sammenfaldende med selve forskningen. Resultatet kan således ikke reduceres til blot at være produktet af en skitse over en praktik. Afhandlingens bidrag er den reflektive analyses fordybelse. Det er en konstruktion, som kun er et ganske lille analytisk udsnit af praktikken, men dog et langstrakt forsøg på at afgrænse en særlig logik efter udforskning og analyse i en anden særlig logik." Udsagnet indeholder hvad man kunne kalde en grundlæggende videnskabelig eller videnskabsteoretisk programerklæring som konsekvent fastholdes gennem hele afhandlingen. En erklæring eller et udsagn som både normativt, fremadrettet og empirisk grundet, bagudrettet desuden fungerer som et anti-positivistisk signal: et endeligt, absolut resultat kommer man egentlig aldrig til. Det er på sin vis befriende at få det på plads så tidligt, så man som læser ved hvad man kan forvente. Samtidig peger det på en anden af afhandlingens kvaliteter at der – gennem en tilbagekobling til forskningsspørgsmålene – i kapitel 9 rent faktisk leveres et resultat i form af svar på forskningsspørgsmålene.

Afhandlingen er – i forlængelse af det som skrives på side 10 – et både interessant og nødvendigt forsøg på at indfange den sociale og symbolske betydning/funktion af kravene om tværprofessionalitet – uden at nogen af de mange politiske spillere på området ser ud til egentlig at have nogen systematisk forståelse eller opfattelse af betydningen af kravene om tværprofessionalitet eller tværprofessionalitet i det hele taget. I stedet for at forholde sig (normativt) til en af disse mange usystematiske betydninger analyseres ordet/begrebet for sin symbolske funktion. Afhandlingen forsøger således at fange forholdet mellem på den ene side en række begreber som JF samler i det konstruerede begreb "tværsamarbejde" og på den anden side den konkrete materialisering af det arbejde som udføres i navn af tværsamarbejde. Dog uden at JF vil undersøge dette konkrete arbejde fordi en analyse af det symbolske er rigeligt i sig selv. I og med denne måde at arbejde, ligner øvelsen den som er gennemført af andre der med samme teoretiske udgangspunkt har forsøgt at indfange forholdet mellem fx talen om omsorg (en praktisk teori eller ledsagende diskurs for omsorg) og det konkrete arbejde som udøves i navn af omsorg.

I modsætning til en meget lang række normale tekster som – erkendt og anerkendt på forskellige niveauer – hævder, eller snarere underforstår at en sådan diskussion ikke er nødvendig, viser JF at diskussionen er nødvendig og relevant, og at hvis man går i dybden med diskussionen, viser der sig mange forskellige for-

hold som enten er uklare eller fungerer som rene ideologier. Samtidig fremhæves det at en miskendelse af nødvendigheden (eller de strategier som indebærer en argumentation imod nødvendigheden) oftest ses i de dominerende positioner – som et eksempel på en strategi for fastholdelse og eventuelt desuden for udbygning af magten/dominansen hos allerede dominerende grupper/grupperinger. Det JF i den forbindelse undrer sig over, er at når der tales om tværfag/-tværprofessionalitet/tværsamarbejde osv., så er det kun de dominerede positioner der skal indgå i den konstruktion mens de dominante holdes udenfor, som om det ikke vedrører dem.

I Del 1, kapitel 1 “Indledning og anslag” samt i kapitel 2 “Præliminære studier til fremstilling af forskningsobjektet” får vi en oversigt over tidligere forskning. En oversigt over hvordan det som JF undersøger, tidligere er diskuteret eller undersøgt, og delvis hvilke resultater disse undersøgelser har haft, objektets relation til eller placering som et produkt af velfærdsstatens udvikling og afvikling: funktionen af velfærdsprofessionerne (velfærds-*semi*-professionerne), udviklingen og den delvise afvikling af disse velfærdsprofessioner som ses, samtidig med at der ses et stedse større fokus på en professionalisering af disse erhvervsgrupper. Statens rolle diskuteres samt de teoretikere hvis arbejder ligger til grund for diskussionerne af staten og statens rolle (især Durkheim, Marx, Weber, Bourdieu, Calleraert og senere frem for alt Wilker & Wacquants position). Og det diskuteres hvilket vidensgrundlag som impliceres for disse.

Her leveres således en række både eksplicite og implicite argumenter for relevansen og aktualiteten af JF’s egen undersøgelse: samtidig med den delvise afvikling af velfærdsprofessionerne kommer et krav om tværprofessionalisering. Men hvordan kan man forstå et tvær-samarbejde mellem størrelser som ser ud til at være på vej til at forsvinde, eller hvor den tilbagetrukne stærke stats påvirkning eller kontrol (statens indtrængen) ser ud til at udhule velfærdsprofessionernes relative autonomi?

Del 1 indeholder en positionering af det som præsenteres, en diskussion af forfatterens eget bidrag, en diskussion af den sammenhæng dette bringes i, relationen til anden professionsforskning, en diskussion af (visse) relevante andre forskere (yderligere positionering), en ansats til en dekonstruktion af det centrale begreb “tværsamarbejde” (omkring p. 32), dette begrebs naturalisering pr. forskellige overstatslige (dvs. politisk-administrative og ikke videnskabelige) instanser, vidensgrundlaget og dets naturalisering osv.

På side 21 findes formuleringen: “I afhandlingen undersøges det, hvordan det går til, at strategier for tværprofessionelt eller tværfagligt samarbejde inden for social- og sundhedsområdet omsættes i en national kontekst og lader til at blive introduceret som en løsning på statens udfordringer med at skabe bedre og billigere løsninger”. En formulering som lægger sig efter afhandlingens titel som er *Tværprofessionelle velfærdsprofessioner: Tværsamarbejde som en social praktik for den neoliberale velfærdssfats professioner*. Denne interesse eller dette fokus følges konsekvent i resten af afhandlingen, og i afsnit 1.5 (p. 41) præsenteres

dette i termer af afhandlingens problemformulering: “Hvilke strategier for tværsamarbejde producerer den neoliberale danske velfærdsstats institutioner på social- og sundhedsområdet, og hvordan virker en institutionel social praktik for samarbejde på særlig sygeplejerskers og socialrådgiveres uddannelse og semiprofession?” Med en række uddybende følgespørgsmål præciseres det, at der ikke foretages empiriske undersøgelser af et konkret arbejde, men at det er *dokumenternes praktik* som undersøges med en reflektiv praxeologi som teoretisk rammeværk, dvs. som teoretisk optik. Desuden afgrænses foreløbigt i forhold til hvilken tradition afhandlingen lægger sig efter (fransk historisk epistemologi, se også ovenfor), ligesom det præsenteres hvilken empiri der anvendes - dokumenter af forskellig slags.

Et springende punkt bliver hvordan ordet “strategier” forstås. Brugen af ordet risikerer at signalere at der er tale om planlagte strategier, hvilket i næste omgang gør det svært at forstå forskningsspørgsmålet. I afhandlingen fremgår det tydeligt at begrebet anvendes objektiverende: strategi som fremanalyseret, objektiveret fremgangsmåde. Det er *som om* handlingerne er planlagt som strategiske, men strategien er en analytisk efterkonstruktion. Dette får efterhånden betydning for diskussionerne, fx senere i kapitel 5 hvor de “Institutionelle forvaltningslogikker” (et tilsvarende analytisk begreb med de tilsvarende eventuelle besværligheder, hvis ikke begrebets epistemologiske status som teoretisk konstruktion anerkendes) analyseres og diskuteres.

Efter eget udsagn placerer JF sig videnskabeligt/videnskabsteoretisk inden for rammen af det han med titlen på afhandlingens Del 2 kalder en “Refleksiv praxeologi som teoretisk rammeværk”. Gennemgangen viser netop dette, hvordan positionen adskiller sig fra andre som har været anvendt i tilsvarende diskussioner, og hvilke fordele det kan have med en interesse som JF’s det kan have at vende sig til praxeologi som den ses udtrykt i frem for alt Bourdieus arbejde. Lidt ondsksfuldt kunne man mene at betegnelsen *refleksiv* praxeologi risikerer at være en unødigt mystificerende pleonasme alt den stund en bourdieusk praxeologi i sin natur er reflektiv.

I afsnit 3.1 og 3.2 får vi en grundig præsentation, analyse og diskussion og positionering af det som kaldes det teoretiske rammeværk i forhold til teoretiske alternativer, af afhandlingens teoretiske udgangspunkt. Især ses en positionering mod og diskussion af forskellige former for socialkonstruktivisme og vi får en påpejning af betydningen af at strukturerende strukturer risikerer at forsvinde i en del socialkonstruktivistiske teoriretninger (p. 89). Vi får en forsigtig positionering af Bourdieus teorier som ontologisk realisme efter Mathiesen (p. 90), men med forbehold for en for strukturel (strukturel?) forståelse efter Marx, hvorefter endelig Bourdieus teorier placeres som strukturel (strukturel?) konstruktivisme efter Rasborg. Her kunne JF eventuelt også have vendt sig til Bourdieu selv som skriver, at hvis det endelig skal være, kunne man kalde hans arbejde for “strukturel konstruktivisme eller konstruktivistisk strukturalisme” (med en

understregning af at det mest er andre som er interesserede i at sætte etiketter på arbejdet).

Hovedsagen er at det som er i fokus for afhandlingen, er at forstå betydningen af forskellige måder at *tale om* eller *skrive om* en række konkrete gerninger. JF vil ikke analysere disse konkrete gerninger (fx sygeplejerskers praktiske arbejde, end ikke som praktik), men vil analysere *talen om* de konkrete gerninger (det talte eller skrevne ord som praktik), dvs tværsamarbejde som en diskurs om (eller i anledning af) visse konkrete handlinger, tværsamarbejde som praktik: hvilken social og symbolsk betydning har det at tale om det konkrete arbejde på denne særlige måde, med dette særlige indhold og med disse særlige forudsætninger? Hvilket svarer til afhandlingens forskningsspørgsmål (p. 41). Denne nødvendige præcisering forekommer velargumenteret og koncis og danner baggrunden for valget af en bourdieusk reflektiv praxeologi frem for fx en diskursanalyse hvor disse aspekter af talen som social praktik forsvinder, eller hvor det risikerer at suggereres at kender man diskursen, kender man også de praktiske handlinger diskursen taler om. Især dette forhold gør at netop praxeologi (reflektiv praxeologi) er yderst velvalgt som teoretisk rammeværk. I en praxeologisk optik fastholdes en vis systematisk principiel mistænksomhed, ligesom det fastholdes, at den der taler, taler fra ét bestemt socialt sted og hverken fra alle steder eller ingen steder.

Der er ingen tvivl om at det valgte rammeværk er relevant for den diskussion JF fører, og der er ingen tvivl om at rammeværket desuden er frugtbart og har været anvendt af en række forskere som ligeledes med stor fremgang har diskuteret forhold som ligner, vedrører, behandler osv. forhold af samme type som det JF analyserer og diskuterer. I forordet takker JF især forskergruppen *Praxeologi* ved Universitetet i Bergen som hans bivejleder er videnskabelig leder af, og det afspejles tydeligt i afhandlingen hvordan en praxeologisk tænkemåde gennemlyser diskussionerne. Ikke bare som en eksplicitering af et teoretisk rammeværk, men helt enkelt som en gennemgående konsistent måde at behandle empirien og tænke om alle forskningsproblemer som opstår undervejs. Afhandlingen er således behageligt fri for en lang række af de explicit respektive implicit normative indslag som ellers kan findes i andre undersøgelser af tilsvarende forhold. JF vil vide *hvordan* og *hvorfor* det er som det er, og han vil *forstå* og *forklare* dette. Dertil anvendes et teoretisk rammeværk som er velvalgt til at give den slags svar. Dette formuleres eksplicit og gentages i den afsluttende Del 4: "Nu vil det falde fjernt fra afhandlingens forskningstradition at forfalde til at pege på konkrete problemers konkrete løsning i praksis". Sagen er dog snarere og skarpere formuleret at det ville være en formel fejl at formulere forslag til konkrete praktiske løsninger fordi det i traditionen må følge af samspillet med omgivelserne og ikke af at det er det sagen drejer sig om i streng videnskabelig forstand.

JF analyserer og diskuterer dokumenter, dvs. tekster. Men det JF er ude efter, er ikke at forstå teksterne *som tekster*, men derimod som udtryk for en social praktik. *Nogen* (hvem?) har skrevet *noget* (hvad?) som har *en social betydning* (hvilken?). Det interessante bliver at forstå og forklare dette, dvs. det teksterne *gør*

under de givne omstændigheder, dvs. forstå og forklare teksternes praktik. Derfor bliver valget af et teoretisk rammeværk som Bourdieus praxeologi yderst relevant. Teksterne skal analyseres som en praktik, ikke som tekster.

I Del 2, afsnit 3.3 får vi JF's "Udkast til en autosocioanalyse: min egen baggrund". I traditionen skal forskeren systematisk medreflektere en analyse af sin egen position/positionering som del af analysen af eller overvejelserne over de subjektive og objektive interesser. Dvs. at det forekommer velvalgt at placere en systematisk refleksion over den sociale placering af forskeren i forhold til dels det som undersøges, dels forskningsfeltet i den del af afhandlingen som handler om det teoretiske rammeværk og om diskussionerne af dettes muligheder og begrænsninger.

At skrive et udkast til en autosocioanalyse er en svær øvelse. Vanskeligheden består i på en relevant og konsistent måde at forvandle en selvfremsættelse hvor man som både informant og forsker principielt har tilgang til alle detaljer, til en systematisk analyse hvor man i princippet skal distancere sig til alt gennem en objektivisering (Durkheim). På den ene side har man tilgang til en overflod af information og på den anden side bliver det uhyre vanskeligt at vælge hvilken information som er relevant, og at distancere sig til informationen for at behandle den teknisk som information og ikke at forholde sig affektivt til informationen som til erindringer. At overhovedet forsøge at foretage en autosocioanalyse sådan som JF gør det, er al ære værd, også selv om øvelsen ikke rigtigt går i mål fordi den tenderer til at blive en fortælling frem for analyse. Afsnittets overskrift er "Udkast til..." hvilket antyder at JF er klar over hvori vanskelighederne består.

I kapitel 4 "Refleksivt praxeologiske metoder til undersøgelse" uddybes præsentationen af det teoretiske rammeværk og især tilføjes en metodisk operationalisering af det valgte teoretiske grundlag for analyserne. Kapitlet indeholder således en række afsnit med bidrag til en formulering af de metodiske greb og de afgrænsninger som er nødvendige for det som kaldes "En afgrænsning af forskningsobjektet en praktik for samarbejde" (4.1.1) i en relation mellem forskellige logikker (globaliserings-, magt-, forvaltnings-, viden-, professionsfaglig, profit-, filantropisk). Genstandsfeltet for undersøgelsen afgrænses (figur 4.1.2, p. 112) til at befinde sig mellem forvaltnings-, professionsfaglige respektive viden- og uddannelseslogikker som omdrejningspunkt for den empiriske undersøgelse.

Dokumentanalyse-modellen udvikles – sådan som det påpeges sker inden for praxeologiske analyser – *in situ*. Dvs at der ikke (i en instrumentel positivistisk forståelse) udvikles og anvendes en universel metode som siden appliceres generelt. Ganske vist udvikles en dokumentanalysestudie (4.3.3) med henvisning til tilsvarende analyser, men denne metode er ikke en universel metode som appliceres generelt, men udgør derimod – som det skrives – en guide til systematisk registrerende dokumentanalyse af institutioner (Figur 4.3.3, p. 128). Efter overvejelser over hvad dokumentanalysen indeholder, hvad der gøres, præsenteres i afsnit 4.4 overvejelser over hvad der *ikke* gøres. Af de væsentligste fravalg nævnes at der ikke foretages en korrespondanceanalyse hvor en lang række variable (statistisk)

behandles samtidig. Metoden fravælges fordi der ifølge JF ikke er tale om et afgrænset, veldefineret felt, og fordi det begrænsede omfang af empirien gør det umuligt at behandle data på denne måde; en afgrænsning som forekommer fuldkommen rimelig og som kan imødegå enhver kritik for netop ikke at have anvendt analysemetoden: metoden anvendes ikke fordi den ikke er velegnet til netop denne form for analyse, med henvisning desuden til andre sammenhænge hvor metoden har været anvendt, og hvor nemlig samtidig disse væsentlige forhold har været anderledes.

Del 3 "Konstruktionen af et socialt rum for tværsamarbejde i den neoliberale stat" udgør den mest omfangsrige del af afhandlingen: En analyse af de udvalgte empiriske eksempler – en række tekster – fordelt på lidt mere end 150 sider kunne synes for omfattende. At ønske sig visse dele skåret ned for læsbarhedens og overblikkets skyld ville imidlertid frem for alt risikere at være et knæfald for et format-regimente, fordi en praxeologisk tilgangs styrke er at konstruere teoretisk-empirisk med systematisk grundighed for at vise de enkelte elementers bidrag til sammenhænge.

I Del 3 iværksættes altså den valgte og udviklede metode: Ud fra den valgte/udviklede model over strategier eller logikker som præsenteres i figur 4.1.2 "Afgrænsning af genstandsfelt for undersøgelsen" på afhandlingens p. 112, behandler JF empirien i forhold til de tre strategier eller logikker en ad gangen: Kapitel 5 "Institutionelle forvaltningslogikker", kapitel 6 "Viden- og uddannelseslogikker", kapitel 7 "Professionsfaglige logikker". En meget omfattende og dybtgående analyse som til tider er ved at tage pusten fra læseren fordi så meget analyseres og så mange pointer præsenteres og behandles; pointer som pr. empiri viser hvordan tværsamarbejde bliver en strategi for en neoliberal (velfærds)stat som *både* symbolsk trækker sig tilbage (decentralisering) og *samtidig* strammer grebet pr. centralt formulerede retningslinjer. En tilbagetrukken stærk stats styringsstrategi. Som tidligere henvises til Winkler & Wacquant, at staten er liberal i toppen og paternalistisk i bunden. Dvs. at det som ligner decentralisering og at staten løsner grebet (fx pr. tværsamarbejde), vises snarere at kunne forstås som at en neoliberal (velfærds)stat strammer den centrale kontrol pr. *symbolsk* decentralisering (i afhandlingen side 171 og tidligere side 63).

Endelig i kapitel 8 "Skitse til et institutionelt felt for tværsamarbejde" ses en opsamling på de tre foregående analytiske kapitler samt en syntetiserende analyse ved hjælp desuden af den valgte/udviklede model til tekstlæsning. Det som i kapitel 4 uddybes og præsenteres i forhold til afhandlingens teoretiske rammeværk og som en metodisk operationalisering af det valgte teoretiske grundlag for analyserne: Ud fra metoden til tekstlæsning "4.2 En institutionel registrerende dokumentanalytisk metode", præsenteret på pp. 112 ff i afhandlingen, og hvor JF anvender sig af en lang række parametre, præsenterer JF en grundig og gennemgribende analyse af den valgte empiri efterfulgt af en "Skitse over rum for produktionen af strategier om tværsamarbejde i forvaltningslogikker" (8.1 pp. 275 ff), "Skitse over rum for produktion af strategier om tværsamarbejde i viden- og uddannelseslogik-

ker” (8.2, pp. 280 ff) samt en “Skitse over rum for produktion af strategier om tværssamarbejde i professionsfaglige logikker” (8.3, pp. 285 ff). Altså en logisk stringent og konsistent fremstilling med referencer direkte tilbage til metodeudviklingen i kapitel 4, herunder desuden til de applicerede metodiske greb, også fra kapitel 4.

Både her og i beskrivelsen af metoden forekommer det sine steder en smule uklart hvordan inddelingerne i forskellige kategorier er foretaget. Både inddelinger og gradueringer forekommer rimelige, men de er vanskelige at gennemskue og dermed at reproducere; eller i det mindste kunne man ønske sig en refleksion over hvad JF har gjort, og over disse vanskeligheder. Det som efterspørges er ikke en traditionel kategorisering opstillet på forhånd, jf. ovenfor. Men ikke alene ville en mere transparent forklaring og diskussion af fremgangsmåden, herunder af kategoriseringer og gradueringer, have gjort det analytiske arbejde mere åbent og gennemskueligt, den udviklede metode havde desuden været mere anvendelig for andre.

I afsnit 8.5 samles op på de mange tråde og der præsenteres en “Sammenfattende skitse til en institutionel social praktik for produktionen af strategier om samarbejde”. Altså et direkte svar på eller resultat af afhandlingens analyser. Den lange række af spillere på området placeres i forhold til de anvendte parametre. Som det fremføres i metodeafsnittet ikke som resultatet af en korrespondanceanalyse af parametrene (af en række anførte grunde), men som en sammenvejning efter analysen af parametrene vedrørende de forskellige analyserede tekster og spillere. Konstruktionen bliver altså ikke statistisk ladet og statistisk overbevisende, men derimod overbevisende fordi den samler analysen i en figur som ligeledes forsøgsvis samler parametrene og deres vægt grafisk. En korrespondanceanalyse af parametrene ville muligvis forekomme mere – symbolsk – overbevisende, men for det første diskvalificeres metoden af de begrænsninger som JF anfører i kapitel 4, og for det andet gælder at selv udført efter alle kunstens regler giver en korrespondanceanalyse kun en procentvis lille forklaring på det behandlede materiale. Den måde at gå til værket på som JF præsenterer (Figur 8.5, p. 295) er derfor mere retfærdig mod materialet og mere ydmyg over for den præsenterede forklaring end en graf som præsenteres som resultatet af en korrespondanceanalyse – med al den symbolske tyngde en statistisk behandling pr computer ville lægge til. I begge tilfælde er der tale om det som JF anfører “En skitse...”. I JF’s tilfælde arbejdes mere ydmygt i forhold til vanskelighederne ved at præsentere en konsistent forklaring.

Endelig får vi i Del 4 afhandlingens kapitel 9 “Finale”. Her samles på forbilledlig vis de utroligt mange tråde i et kort konkluderende kapitel inklusive visse perspektiverende udblik (pp. 302-309, respektive 309-313). På den ene side – påpeges det – er man aldrig færdig, afrapporteringen af en analyse er en kunstig øvelse fordi diskussionerne aldrig kan afsluttes (jf. det indledende udsagn på p. 10, se ovenfor). På den anden side og som et træk ved afhandlingen, gøres forsøget alligevel ved at tage udgangspunkt i det som kaldes “Afhandlingens afsæt” som var

at udforske: “Hvilke strategier for tværsamarbejde producerer den neoliberale danske velfærdsstats institutioner på social- og sundhedsområdet, og hvordan virker en institutionel social praktik for samarbejde på særlig sygeplejerskers og socialrådgiveres uddannelse og semiprofession?”

En vigtig pointe i afhandlingen bliver hvordan tværsamarbejde fungerer som en indsats (en *symbolsk* indsats) i et spil om at tilpasse sig “den neoliberale stat”. JF formulerer det således at “det bliver ... nødvendigt [for den neoliberale stat, MN] at styre velfærdsprofessionerne, til forskel fra at styre *gennem* velfærdsprofessionerne” (p. 303, min kursiv, MN). Det er en helt central og meget vigtig pointe. Fra at have haft en vis tiltro til at der i velfærdsprofessionerne blev ageret så statens interesser tilgodesås (en vis tiltro til redskabet), sker der et skred som indebærer en stærkere og strammere styring; der sker et tab af tillid til velfærdsprofessionerne udtrykt i en ændret styringsform; redskabet velfærdsprofessionerne skal nu kontrolleres og styres; velfærdsprofessionerne betaler med deres relative autonomi, dvs. der sker en deprofessionalisering.

Det forklares hvordan tværsamarbejde dermed må ses som et led i statens måde at udøve kontrol eller magt eller som en neoliberal social styringsteknologi hvor der – i princippet – sker en decentralisering af myndighed i det relationelle velfærdsprofessionelle arbejde, men hvor decentraliseringen indebærer lydighed mod modeller eller metoder karakteristiske som centralt eller centralistisk udarbejdede forskrifter. Dvs. at en centralisering sker pr. (symbolsk) decentralisering. Det som i andre sammenhænge begrebsliggøres som en neoliberal tilbagetrukket stærk stat som fastholder og udbygger magtudøvelsen pr. symbolske indrømmelser og pr. symbolske uddelegeringer af magt. Centralisering pr. symbolsk decentralisering, hvilket i næste omgang indebærer en reproduktion af de dominantes doxa, at de dominante på området (på helseområdet er det lægerne) ikke behøver tilpasse sig. Eller med JF’s præcise beskrivelse “... venstre hånds arbejde i den neoliberale danske velfærdsstat udføres med et meget fast greb om håndledet af den højre hånd” (p. 305).

Diskursen om tværsamarbejde beskriver et forsvar for illusionen om velfærdsstaten, dvs. udtrykker en helliggjort eller konsekreret ideologi om velfærdsstaten (*doxa*). Samtidig bliver det tydeligt hvordan det praktiske arbejde som udføres i navn af denne konsekrerede neoliberale danske velfærdsstat står i modsætning til det som udtrykkes, og i stedet tendentielt forstærker og udbygger allerede eksisterende sociale dominansforhold; en neoliberal stærk (velfærds)stat trækker sig tilbage og hersker pr. stærkt kontrolleret delegat (velfærdsprofessionerne), og diskursen om tværsamarbejde fungerer som et redskab i denne øvelse. Denne øvelse kan desuden kun forstås hvis man forstår den rolle de dominerede grupper inden for velfærdsprofessionerne spiller ved at hævde og ved dermed at bære udviklingen som noget efterstræbelsesværdigt, dvs. ved at agere som om diskursen netop ikke har en symbolsk funktion, men skal tages bogstaveligt; diskursen miskendes som symbolsk hvorved funktionen både skjules og forstærkes.

For at fungere som logik, må tværsamarbejde reproducere som et ideal gennem bl.a. uddannelse (dvs. erkendes og anerkendes som *ikke*-symbolsk med en samtidig miskendelse af den symbolske funktion), hvilket gør professionshøjskolerne til en væsentlig agent i sammenhængen som det sted denne ideologi reproducere implicit såvel som explicit. Uddannelse, som ellers er tænkt at give mulighed for først at gennemskue og siden handle mod urimeligheder, viser sig at være et væsentligt arnested for urimelighederne og især for reproduktionen af forvekslingen af det symbolske og det reelle, tværsamarbejde som ideal og tværsamarbejde i sin konkrete materialisering.

Den *ethos* og de subjektive begrundelser eller valg (stillingtagener), den enkelte velfærdsprofessionsarbejder har som udgangspunkt, ser ud til at virke modsat intentionen. Så når JF som en perspektivering diskuterer hvordan forholdene kunne ændres, og om dette overhovedet lader sig gøre, fremhæves det at "*Kundskab om ulighed* må sammenkædes med viden om livsvilkår og levekvalitet ud fra et sociokulturelt perspektiv". Dvs. at for at velfærdsprofessionerne eventuelt kan opnå en egen plads, må der brydes med tendensen til at lukke øjnene for netop disse forhold, forhold som er indbygget i uddannelsen, og som sandsynligvis desuden indbygges som dispositioner (*habitus*).

Disse originale, centrale og vigtige pointer præsenteres efter en omhyggelig analyse af en længere række dokumenter og kræver præcis det teoretiske rammeværk som JF vælger og anvender på en måde som understreger at analysen holder høj kvalitet. At eftersøge og behandle empirisk materiale på denne måde og at desuden samtidig kunne fastholde trykket fra en både personlig og institutionel *habitus* som ellers oftest indebærer at en videnskabelig retning tabes undervejs til fordel for en mere praksisrettet forskning (jf. JF's auto-socioanalyse), er en stor præstation. Resultaterne kan m.a.o. ikke forstås som en konsekvens af at JF har en uddannelse som sygeplejerske efterfulgt af en diplomuddannelse og en kandidatuddannelse i pædagogisk sociologi fra DPU. Snarere tværtimod leveres noget nær det umulige fordi kroppen som instans (*habitus*) er så meget stærkere end intellektet – hvilket JF desuden gentagne gange bruger som et metodisk greb for at forstå hvordan sociale dominansforhold kan opretholdes og udbygges trods eksplicite intentioner om det modsatte. Denne refleksivitet viser sig dels i JF's analytiske arbejde, dels i et vellykket arbejde med at bryde med *illusionen om at være illusionløs* (p. 300 efter Bourdieu). Det seneste – reflekterer JF over med en bittersød smag i munden – indebærer at ingenting er sig ligt efter forskningsøvelsen.

Sproget i afhandlingen kan for en umiddelbar betragtning forekomme ikke at være så let og ubesværet som et dominant akademisk ideal ellers foreskriver. Inden for traditionen udtrykker dette snarere end noget andet JF's sociale baggrund fordi den som taler, taler fra et socialt sted og hverken fra alle eller ingen steder. En eventuel kritik af JF's sprog risikerer dermed at naturalisere det sprog som skrives på vilkårlige (dominante) sociale positioner *som om* det var det eneste. Frem for at være en (evt. rimelig) kritik af JF's sprog *som sprog*, risikerer en kritik af det

sproglige udtryk hos JF derfor snarere at indebære en (urimelig) kritik af JF's sociale baggrund. Tilmed og som en skitse ekspliciterer JF sin sociale baggrund i afsnit 3.3 Autosocioanalyse, dvs. den fremlægges åbent så enhver der er indsat i perspektivet, kan forstå hvordan det forholder sig.

At – som Bourdieu og JF efter Bourdieu – forstå sproget (det talte eller skrevne sprog) som en social praktik giver således mulighed for at tage hensyn til de sociale omstændigheder hvorunder sproget produceres, og giver dermed mulighed for at foretage en analyse af hvilken funktion de analyserede tekster fylder som rækker ud over det fx en diskursanalytisk position giver. At derfor – som JF gør – ud over en gennemgang af det teoretiske rammeværk, desuden at præcisere et udkast til en autosocioanalyse (3.3), udtrykker et forsøg på at vende det som ellers ser ud som og risikerer at blive opfattet som en svaghed, til en styrke. Det teoretiske rammeværk bliver således i dobbelt mening relevant og interessant dels for en analyse af det som er i fokus for afhandlingens analyser, dels for at forstå og forklare hvem der foretager netop disse analyser i netop denne afhandling.

Universitetslektor Morten Nørholm, docent, ph.d.; Videnskabelig leder af forskergruppen *Praxeologi*; institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier; Uppsala universitet; morten.norholm@edu.uu.se